

СТИСЛИЙ ОГЛЯД МЕТОДИК ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ТА СПОРТОМ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Зроблено огляд ряду методик, які використовуються для визначення мотивації у сфері фізичної культури та спорту. Обґрунтовано основні принципи, що можуть бути використані у розробці прикладної методики для дослідження мотивації до занять з фізичного виховання студентами-тенісистами Національного технічного університету "КПІ".

Ключові слова: мотивація, категорії мотивації, порядкова шкала, фізичне виховання, психологія тенісу, особистісні якості.

Постановка проблеми. Тема залучення молоді до занять фізичною культурою та спортом є актуальною як серед вітчизняних, так і серед зарубіжних дослідників. Публікується велика кількість робіт, присвячених аналізу сучасного стану здоров'я молоді, її життєвих цінностей та пріоритетів. При цьому спектр досліджень мотивації до фізичної активності теж досить широкий. Дослідники вивчають мотивацію як студентів-спортсменів, так і тих молодих людей, котрі вдовольняються загальнофізичними вправами або й майже зовсім ігнорують фізичні навантаження [1].

Мотивація студентів, які програму з фізичного виховання проходять у групах тенісу, є темою, що представляє інтерес, оскільки розуміння мотивів до занять фізичною культурою студентів-тенісистів може дати викладачам матеріал для аналізу і дозволить використовувати відповідні методи педагогічного та виховного впливу для підвищення ефективності занять та сприяння кращому розумінню студентами необхідності фізичної культури.

У плануванні проведення дослідження мотивації студентів-тенісистів розробка методики становить певну проблему, оскільки треба враховувати як конкретні особливості об'єкту дослідження (мотивацію до занять тенісом як видом спорту для фізичного виховання), так і специфіку початкової мотивації, яка у даному випадку виражається у необхідності отримання заліку з фізичного виховання, тобто, обов'язковість занять.

Стандартизованих шкал вимірювання мотивації у фізкультурі і спорті існують десятки (вже у 2002 році, на момент публікації роботи Мартінса і Вебера [11], які також аналізували наявні на той час методики, їх було: для застосування у галузі фізкультури – 37, у спорті – 7. Розробка прикладної методики дослідження мотивації студентів-тенісистів вимагає аналізу існуючих методик з виділенням таких, які могли би бути найкраще адаптовані для проведення дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, присвячені стану здоров'я сучасної молоді та популяризації у молодіжному середовищі ідеї здорового способу життя завжди включають вивчення компоненту фізичного виховання як необхідної складової [2]. У сучасній фаховій літературі мотивація молодих спортсменів та методи її посилення для досягнення спортивних цілей вивчаються багатьма науковцями. Досліджується початкова мотивація до занять спортом [9] або фізкультурою [7], розглядаються мотиваційні особливості конкретних видів спорту [3, 5]. Деякі дослідники розглядають мотивацію до спортивних занять в залежності від етнічної [4] або гендерної приналежності студентів [1, 4, 10].

Серед проаналізованих джерел інтерес представляє робота Креспо і Рейда [5], оскільки вона присвячена вивченню психології саме тенісу, і, зокрема, визначенню початкової мотивації молоді до занять цим видом спорту. Категорії внутрішньої мотивації, запропоновані в роботі Рейса [8] розглядаються як узагальнено, так і у застосуванні до сфери фізичного виховання. Зокрема, серед 16 базових, на думку дослідника, категорій потреб, окремо виділена категорія "потреба у фізичній активності".

Нікос Думаніс [11], який детально досліджував мотиваційні процеси в такому елементі освіти, як обов'язкове фізичне виховання, підкреслює особливу важливість внутрішньої мотивації.

Метою дослідження є вивчення методик визначення мотивації у сфері фізичної культури та спорту і виділення тих підходів, які можуть бути використані для розробки прикладної методики вивчення мотивації студентів-тенісистів до занять з фізичного виховання. Методи дослідження: аналіз літературних джерел та власного педагогічного досвіду.

Результати дослідження. Як зазначено вище, ряд проаналізованих джерел містить опис методик, які досить близько відповідають особливостям дослідження, запланованого викладачами відділення тенісу. Основні критерії відбору методик, які могли би бути певною мірою адаптовані та використані потім у запланованому дослідженні, такі:

- об'єкт дослідження (мотивація студентів до занять фізкультурою);
- валідність методики;
- можливість адаптації за умови дотримання основних принципів методики.

Розглянемо більш детально кілька наукових робіт, виділяючи ті, де вивчення мотивації стосується тенісу. За оцінкою Креспо і Рейда [5], оцінка початкової мотивації – спонукання молодих людей до вибору тенісу, цієї завідомо складної гри, є особливо цікавим для тих, хто вивчає її психологічні аспекти. В згаданій вище роботі для визначення мотивації використовувалась методика опитування з оцінкою відповідей за

номінальними шкалами, а в деяких випадках – за порядковими, що давало можливість диференціювати основні і другорядні мотиви. Креспо і Рейд [5] розглядають залежність мотивації від таких демографічних показників, як вік і стать, а також використовують групування внутрішніх та зовнішніх мотивів з можливістю їх наступного аналізу. Досліджувалася вибірка, що складалася з гравців (причому ранжованих за рівнем професійності) та тенісних тренерів. Отримано цікаві висновки. Наприклад, основними мотивами до занять тенісом у досліджуваній вибірці виявилися бажання покращити рівень гри, набуття певних технічних навичок гри або покращити їх, та підтримувати гарну фізичну форму. У групу основних мотивів потрапило також бажання мати нових друзів. До наступного за важливістю рівня мотивів увійшли відчуття своєї значущості, набуття популярності та вигравання нагород і призів. Дослідниками виявлено, що мотивація відрізняється в залежності від віку, статі і рівня кваліфікації тенісиста.

Дослідниками Адъємо і Аджібола [6] вивчався вплив демографічних показників на вибір студентами виду спорту. Метод дослідження – інтерв'ю за структурованими опитувальниками, де враховані такі параметри, як соціально-економічний статус, стать та релігійна приналежність студентів. Опитано було вибірку 250 студентів вищої школи. Отримані результати аналізувалися методом описативної статистики і деякими методами математичного аналізу. Виявилось, що на вибір студентами виду спорту впливають як соціально-економічний статус, так і стать і релігійна приналежність, а також культурний рівень.

У роботі Думаніса [10] наведено дані про дослідження, що проводилося на вибірці 424 британських студентів. Опитувальник, що використовувався при цьому, був досить складним: досліджувалися параметри самовдосконалення, спільного навчання, вибору завдань, сприйнятої компетентності, внутрішньої мотивації, ідентифікації, зовнішнього регулювання та демотивації. Для аналізу отриманих даних використовувалася система структурних рівнянь.

Серед усіх методів визначення мотивації, описаних у розглянутих роботах, особливий інтерес становить так звана "шкала спортивної мотивації" (SMS – Sport Motivation Scale), представлена у роботі Люка Пельтьє та ін. [12]. За роки з часу публікації (1995) ця шкала була використана багатьма науковцями для досліджень мотивації у спорті і фізкультурі [13]. Шкала базується на 28 запитаннях, що визначають внутрішню мотивацію (12 запитань), зовнішню мотивацію (12 запитань) та амотивацію (4 запитання).

У 2013 році Пельтьє зі співавторами опублікували нову роботу, присвячену перегляду та удосконаленню цієї шкали, та представили її удосконалену версію SMS-II [13].

Загальний підхід до методики проведення дослідження мотивації, характерний практично для всіх проаналізованих джерел, як правило, базувався на проведенні опитування, у більшості випадків з можливістю самозаповнення паперового структурованого опитувальника. Використовувався також збір даних шляхом on-line опитування. По ряду запитань вводилися порядкові шкали для можливості подальшого аналізу за стандартними критеріями. Масштаб розглянутих досліджень відрізнявся величиною вибірки, кількістю змінних для вимірювання та їх типом, а також методами аналізу, які у кожному конкретному випадку відповідали меті дослідження та бажаному ступеню деталізації даних.

Висновки. З усіх проаналізованих робіт, за критеріями "об'єкт дослідження" та "можливість адаптації", методика опитування за шкалою SMS [12] представляється найбільш придатною до використання у запланованому дослідженні, крім того, вона є валідною. Групи та підгрупи мотивації, використані в шкалі SMS, враховують особливості об'єкту, який підлягає дослідженню, тобто: деталізація внутрішньої та зовнішньої мотивації є достатньою для врахування особливостей тенісу як виду спорту, який у даному випадку використовується для цілей фізичного виховання. Опитувальник містить по три групи внутрішніх та зовнішніх мотивів з 4 підгрупами у кожному з них. Опитувальник також містить групу "амотивація" (з 4 параметрами вимірювання), що дозволяє врахувати другу особливість дослідження – початкову мотивацію (обов'язковість занять з фізвиховання).

Проаналізувавши багаторічний досвід використання шкали SMS, автори цієї методики зазначають, що вона дає хороші результати [13]. Розробка ними ж вдосконаленої моделі, SMS-II, була викликана бажанням покращити теоретичне обґрунтування. Що ж до практичного використання, то удосконалена модель є компактнішою і результати, отримані за нею, легше аналізувати. При цьому підтверджено ефективність вимірювання мотивації за шкалою SMS.

Таким чином, можна зробити висновок, що прикладна методика, що буде розроблена для запланованого дослідження, може базуватися на шкалі SMS. Включення в опитувальник окремого блоку запитань (крім SMS), дасть додатковий матеріал для аналізу.

Доцільно проводити дослідження не на вибірці, а на генеральній сукупності (тобто, опитати студентів кількох груп, приблизно 150 чоловік), а з основних демографічних показників ввести тільки стать. Вік можна не приймати до уваги, тому що в даному випадку цей параметр приблизно однаковий для всіх опитуваних.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження мотивації студентів відділення тенісу, проведене за методикою, що спиратиметься на вибраних в результаті даного дослідження принципів, буде мати практичне застосування у роботі викладачів відділення тенісу. Крім того, ця методика, практично застосована для вивчення мотивації студентів-тенісистів, у подальшому може бути використана й іншими відділеннями кафедри фізичного виховання. Це дасть можливість проведення порівняльного аналізу мотивації студентів, що при вступі до вищого навчального закладу обирають інші види спорту для занять з фізичного виховання. Такий аналіз може дати цікавий матеріал для координації робіт відділень кафедри у досягненні основної мети – виховання у студентської молоді стійкого інтересу до занять фізичною культурою і спортом.

Використані джерела

1. Kilpatrick, Marcus. College Students' Motivation for Physical Activity: Differentiating Men's and Women's Motives for Sport Participation and Exercise / Marcus Kilpatrick, Edward Hebert, John Bartholomew // *Journal of American College Health*. – 2005 – Vol. 54. – No. 2. – P. 87.
2. Халімовська Т.С. Мотивація студентів до здорового способу життя в умовах використання особистісно-орієнтованого підходу в процесі фізичного виховання / Т.С. Халімовська, В.Г. Лосик, Н.Ф. Соломко // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. – 2013. – № 5(58). – С. 204 – 208.
3. Светова А.О. Самоактуалізація як вищий мотив професійної діяльності теннісиста високого класу / А.О. Светова, О.Р. Нестерова // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* – 2012. – № 3(50). – С. 133 – 142.
4. Tannehill, Deborah. Student Attitudes Towards Physical Education: A Multicultural Study / Deborah Tannehill, Dorothy Zakrajsek // *Journal of Teaching in Physical Education*. – 1993. – Vol. 13. – No. 1. – P. 78 – 84.
5. Crespo, Miguel. Motivation in Tennis. / Miguel Crespo, Machar M Reid // *British Journal of Sports Medicine*. – 2007. – Vol. 41. – No. 11. – P. 769 – 772.
6. Adeyemo, Kehinde. Influence of Demographic Variables on Students' Choice of Sports Activities in Lagos State. / Kehinde Adeyemo, Gbenga Ajibola // *Journal of Research & Method in Education*. – 2014. – Vol. 4. – No. 1. – P. 26 – 29.
7. Дзендзелюк Д. Роль мотивації студентів до занять фізичними вправами на заняттях фізичного виховання у вищих навчальних закладах. / Д. Дзендзелюк // *Спортивна наука України*. – 2013. – № 6 (57). – С. 50 – 55.
8. Reiss, Steven. Multifaceted Nature of Intrinsic Motivation. / Steven Reiss. // *Review of General Psychology*. – 2004. – Vol. 8. – No.3. – P. 179 – 193.
9. Weigand Daniel. Motivational Climate in Sport and Physical Education: The Role of Significant Others. / Daniel A. Weigand, Sam Carr, Caroline Petherick, Adrian Taylor // *European Journal of Sport Science*. – 2001. – Vol. 1. – Issue 4. – P. 1 – 11.
10. Ntoumanis, Nikos. A self-determination approach to the understanding of motivation in physical education. / Nikos Ntoumanis // *British Journal of Educational Psychology*. – 2001. – Vol. 71. – Issue 2. – P. 225 – 242.
11. Martens, Matthew P. Psychometric Properties of the Sport Motivation Scale: An Evaluation With College Varsity Athletes From the U.S. / Matthew P. Martens, S. Nicole Webber. // *Journal of Sport & Exercise Psychology*. – 2002. – Vol. 24. – P. 254 – 270.
12. Pelletier, Luc G. Toward a New Measure of Intrinsic Motivation, Extrinsic Motivation, and Amotivation in Sports: The Sport Motivation Scale (SMS). / Luc G. Pelletier, Kim M. Tuson, Michelle S. Fortier, Robert J. Vallerand, Nathalie M. Brikre, Marc R. Blais. // *Journal of Sport & Exercise Psychology*. – 1995 – Vol. 17 – P. 35 – 53.
14. Pelletier, Luc G. Validation of the revised sport motivation scale (SMS-II). / Luc G. Pelletier, Meredith A. Rocchi, Robert J. Vallerand, Edward L. Deci, Richard M. Ryan. // *Psychology of Sport and Exercise* – 2013 – Vol. 14 – P. 329 – 341.

Lukachina A.

THE BRIEF OVERVIEW OF THE METHODOLOGIES USED FOR MEASURING STUDENTS' INTRINSIC MOTIVATION TO BEING ENGAGED IN SPORTS AND PHYSICAL EXERCISES

A set of research on students' motivation to being engaged in sports and physical exercises have been considered to get familiarized with the methodologies used in such sort of research. In the article presented is the output of a brief overview of the methodologies reviewed. Findings of the review show that most of the researchers use the survey methodology as a research instrument. The questionnaires used are mainly the structured ones. Analysis is made based on statistical description of the data obtained. As the objectives of the reviewed studies were different, although related to the same area – motivation for sports among students, the approaches to the research design were different in some details, such as sample size, number of variables, complexity of analytical instruments, etc. It was found that some of the approaches used in the reviewed studies can be used in development of the applied research methodology aimed at studying students' motivation to practicing physical culture (exercises) at the National Technical University "KPI" tennis department. The key features of the applied methodology to be developed for this particular case were denoted.

Key words: motivation, motivation category, ordinal scale, physical education, tennis psychology, personal qualities.

Стаття надійшла до редакції 20.07.2014 р.